

Uygarlık Ardındaki Ahlak

Orhan Burian

telgrāfhane
yayınları

Telgrafhane Yayınları
Genel Yayın: 151

Uygarlık Ardındaki Ahlak
Orhan Burian

1. Baskı: Eylül 2024
ISBN: 978-625-7926-64-5

Yayın Yönetmeni
Taylan Özbay

Editör
Aydan Burcu Özdem

Son Okuma
Fatoş Dadağlıoğlu

Tasarım-Dizgi
Mehmet Coşkun

Yayın Hakları © Telgrafhane Yayınları, 2024
Sertifika No: 48157

Yayınevinden yazılı izin alınmadan kısmen ya da tamamen alıntı yapılamaz,
kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.

Baskı-Cilt
Bulut Dijital Matbaa San. Tic. Ltd. Şti.
Sertifika No: 48120

Telgrafhane Yayınları Basım Dağıtım Ltd. Şti.
Adakale Sk. No: 16/9 Kızılay Çankaya/ANKARA
Tel: 0(312) 433 03 58
www.telgrafhane.com.tr/bilgi@telgrafhane.com.tr

ORHAN BURİAN

UYGARLIK ARDINDAKİ AHLAK

telgrāfhane
yayınları

İçindekiler

Yayınevinin Notu	7
HAL TERCÜMEM.....	9
ANIŞ	11
BENİM DÜNYAM.....	12
DENEME ÜZERİNE.....	15
EDEBİYATIMIZIN ASIL EKŞİĞİ	19
SANATÇI VE SANATI.....	21
RENAISSANCE	25
HÜMANİZMA VE BİZ.....	27
HÜMANİZMA Üç Şiir Dolayısıyla.....	34
ÇEYREK YÜZYILLIK TÜRK ŞİİRİ.....	39
Karalama Defterinden Düşünceler: ROMAN ÜZERİNE	46
BUGÜNKÜ TÜRK DESTANI	48
EDEBİYATIMIZLA BİR HESAPLAŞMA	53
KANIK - ANDAY - RİFAT ÜÇLÜSÜNE SON BAKIŞ.....	56
ROMANCILIĞIMIZIN YARINI.....	61
YAZARIN ÖZLEMİ.....	65
İYİMSERLİK KÖTÜMSERLİK.....	67
DEĞİŞİŞ ÜZERİNE.....	74
BENCİLLİK HASTALIĞIMIZ.....	77
YENİ HALİDE EDİB "SİNEKLİ BAKKAL"	79
GENÇLİK BİLSE MAÎ ve SİYAH	86
BÜYÜK SANATÇI.....	91
YIKICI ZİHNİYET ve KÖY ENSTİTÜLERİ	93
DERGİLER ÜZERİNE	96
SANTAYANA - CROCE - MAURIAC	99
JOHN DEWEY (1859 - 1952)	103

UYGARLIK ARDINDAKİ AHLAK	106
BÜCÜRLÜK.....	110
MODA ÇIĞIR VE BİR ÖRNEĞİ.....	112
MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĐININ ÇEVİRİ YAYINLARI ÜZERİNE ...	115
MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI KLASİKLERİ ÜZERİNE.....	117
BİZDE YOLCULUK.....	123
BAŞSÖZ.....	125
EDEBİYAT DÜŞMANLARI	128
ÜNİVERSİTELERİMİZ	130
YENİ DÜNYA	136
HEPSİ BİZİM GİBİ İNSANLAR	138
KÖYLÜYÜ AYDINLATMA.....	140

Yayınevinin Notu:

Yazınımızın belki de hak ettiği değeri göremeyen isimlerinden Orhan Burian, kısa süren yaşamına rağmen ardında birçok çeviri, eleştiri, akademik çalışma ve en önemlisi sayısız deneme bırakmıştır. Bu deneme ve eleştirileri Yücel dergisi ve Vedat Günyol ile çıkardığı Ufuklar¹ dergisinde yayımladı.

“Deneme, üslubun amaç olduğu tek yazı türüdür” der Burian. Hem denemeleri hem de deneme üzerine yazdığı yazıları, düzyazı türünün tanımına dikkat çeken metinlerdir. Akademik kimliğiyle de öne çıkan Burian, edebiyat teorisi ve eleştirisine dair metinler kaleme alarak edebi eserlerin derinlemesine analizini yapmıştır. Eleştirmen olarak titiz bir dil ve dikkatli bir gözle yazdığı incelemelerinde, Batı edebiyatı ile Türk edebiyatı arasında köprüler kurmaya çalışmıştır. Özellikle Hümanizm, Rönesans ve Aydınlanma dönemi edebiyatını Türk okuruna tanıtmak amacıyla yaptığı çeviriler ve incelemeler, onun edebiyatçılığının önemli bir parçasıdır. Hasan Ali Yücel’in dünya klasiklerinin çevrilmesine yönelik yürüttüğü çalışmaya, çevirisini yaptığı birçok eserle katkısını sunar. Başta Shakespeare’in metinleri olmak üzere, birçok tiyatro oyununu Türk tiyatrosuna ve edebiyatına kazandırmıştır.

Bu kitap, Burian’ın özellikle dünya edebiyatı, Türk edebiyatı, edebiyat tarihi ve edebiyat fikri üzerine yazdığı birçok yazıdan derlenmiştir. Yaşamında ve hatta ölümünün ardından niteliğini ve değerini koruyan bu yazıları, kendi döneminin yazarları ve edebiyat düşüncesi hakkında önemli fikirler vermektedir.

1 Burian’ın ölümünden sonra, “Yeni Ufuklar” adıyla derginin yayım süreci Vedat Günyol tarafından sürdürülmüştür.

HAL TERCÜMEM

1914 doğumluyum. Bekârım. Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi'nde İngiliz Edebiyatı profesörüyüm. Üsküdar'da, Bağlarbaşı'nda doğmuşum. Ailece, işgal sırasında İzmir'de, istirdattan (kurtuluştan) sonra Bursa'da bulunduk. İlkokul yıllarım çok bölüklü geçti: Gedikpaşa Amerikan, Fevziye, Bursa Amerikan okullarında, Bursa'nın Bizim Mektep'inde okudum. 1926 sonbaharında Kabataş Lisesi'nin altıncı sınıfına girdim. İki yıl sonra lise yeni binaya taşındı. 1932 yazında liseden mezun olduktan sonra bir yandan Mülkiye sınavına, öbür yandan da lisenin isteğiyle Avrupa sınavına girdim. İkisini de kazanmışım: Avrupa'ya gitmeyi yeğledim. 1933 sonbaharında Cambridge Üniversitesi İngiliz Edebiyatı Bölümü'ne yazıldım. Oradan 1936 yazında mezun oldum. Altı ay daha aynı üniversitede kalarak bir inceleme üzerinde çalıştım. Sonra da Paris liselerinde İngilizce öğretim yöntemlerini izledim. Dönüşte, 1937 sonbaharı, Milli Eğitim Bakanlığı, beni bir yıl önce açılmış olan Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ne atadı. Buranın İngilizce Bölümü'nde bir yıl doçentlikten sonra askerlik görevime gittim. Muhabereci olarak kıta stajım önce İstanbul'da, savaş tehlikesi çıktıktan sonra da Trakya'da geçti. 1939 yılının son günlerinde terhis edilerek yeniden Dil Fakültesi'ndeki görevime getirildim. O zamandan beri görevim değişmedi. Üniversiteler yasası çıkıncaya kadar, Ankara Devlet Konservatuvarı'nın Tiyatro Bölümü'nde Batı Edebiyatı ve Tiyatro Tarihi derslerini de okutuyordum. 1947 sonbaharında Amerika'ya gittim. İki yıl orada, Princeton Üniversitesi'nde kendi alanımda kimi araştırmalarda bulundum. Amerikan edebiyatıyla uğraştım.

İngiliz, Amerikan ve bugünkü Türk edebiyatlarına ilişkin Türkçe, İngilizce yapıtlarım, çevirilerim çıkmıştır. On beş yıl kadar Yücel dergisine yazı yazdım. Şimdi de kendim Ufuklar diye bir dergi çıkarıyorum. Bu uğraş dışında en zevkli bulduğum şey gezmek, eski uygarlık kalıntılarını, zengin ya da görünümü güzel yerleri görmektir.

Ufuklar, Orhan Burian Özel Sayısı, 1953

ANİŞ

Ölülerini kim anmak istememiştir ki? Ama içte duyulan bu anmak isteği nereden geliyor? Gerçekten anmak, sanırım ki sevmekten başka bir şey değil. Çünkü sevmek bir hatırayı hiç ayrılmamacasına içinde yaşar tutmaktır. Neye sevgimiz varsa o şey içimizde yaşıyor demektir. Böylece, ancak içimizde yaşayan şeyler sevdiğimiz şeyler oluyor. O halde anmak ne diye? Eğer sevgimiz yaşıyorsa, içimizde ve taze demektir. İnsan sevdiği kadar, diri-ölü, sevdiğini hep anıyordu. Yok eğer sevgi içimizde yaşamıyorsa, o vakit de bütün çırpınışlar boşunadır: Zorla dirilmez, sever görünmek sahteliğine düşeriz: Dostluk çabasıyla sahte oluruz. Gerçekten sevdiklerimizde, ölmeyen, içimizde hep yaşayacak yanlar bulalım ki, onlar her zaman anılsınlar. Yoksa anma törenleri, yaslar boştur. Hele yas küfürdür de: Çünkü ölen bir şey için acılanmadır. Oysa sevgimiz sürdükçe ölen bir şey yoktur. Sevgimiz unutulduktan sonra ise bir şey sağ kalmamıştır. Ölenimiz unutulduğu gün ilk ve son defa ölür. Ölülerimiz için anma ve yaslanma törenlerinden vazgeçelim. Yaşayan yanlarını bilmek ve sevmek onlarla ayrılmamacasına beraber olmak demektir.

O.B.

BENİM DÜNYAM

Amerika'ya geliş, yani bir kere daha ve yetişkin çağda, epeyi bir zaman tecrit edilmiş olmak bana kendimi uzunca, dikkatlice seyretmek imkânını verdi. Manzara beklediğim gibi: İç açıcı olmaktan uzak. Fakat ümitsizlenmeye de sebep yok, çünkü zaten ümitli olmaya pek yer yok! Ne gördün ki, diyeceksin. Galiba Yücel'i Hümanizmaya, Hümanizmayı da Yücel'e mal etmeye teşebbüs günlerinden biri olacak, insanları sevmek, insanlar için çalışmak taahhüdüne girişmiş hissediyorum kendimi. Taahhüt diyorum, çünkü doğrusu bu ya, bir türlü bütün gönlümle bu işe kendimi veremedim. Taahhüdün isabetine gönlüm ancak yarı yarıya kaildi.¹ Hâlâ bütün insanları sevmediğim, kendimden tamamen vazgeçemediğim farkındayım. Neyse, şimdi on senenin hesabını başa çıkartacak değilim. Ama son senelerdeki şüphecililiğimi (istersen buna huzursuzluk de) sen de gördüğün için iç hayatımın düzensizliğinden bahsedişimi yadırgamazsın. Burada, beni kendilerine çok yakından, sımsıkı bağlayan hatıralarla varlıklarından uzak kalınca nefsimin bir muhasebesine giriştim. Şunları buldum -buldum değil, vuzuhla² görmeye başladım- sevgiden dem vurmakla kendi kendimizi aldatıyoruz. (Bunları şaşmaz hükümler ifadesiyle yazdığımıza bakma, tabii *hepsi bana göre biz insanlar.*)

Hiçbir duygu ve heyecan daimi değil; çoğu, iştahlar kadar süreksiz. Sürekli olan ancak aklın işleyişi. Yani, seviyoruz derken, kendimizi şöyle bir tahlil edecek olursak anlamak güç değil ki,

1 İnanmış, aklı yatmış.

2 Açıklık.